

Marek Skupien

ZE STARŠÍCH DĚJIN DUCHOVNÍ SPRÁVY VE VELKÉ POLOMI NA OPAVSKU (DO KONCE 17. STOLETÍ)

Abstract

The study seeks to provide a brief overview of the history of the Catholic parish by the Church of St. Wenceslas in Velká Polom in the Opava region, specifically until the end of the 17th century. In Velká Polom, sometime between the last quarter of the 15th and the first quarter of the 16th century, a new late Gothic brick church was built, which still stands in the village today. The paper is based primarily on the study of sources. The author focused primarily on the spiritual administrator of the parish, the parish Church of St. Wenceslas and its contents, parish dwellings, the extent of the parish district and the position of the parish in the context of the development of church administration.

Keywords: *parish, church, Catholic Church, Opava region, Olomouc diocese, Lutherans, the Donats of Velká Polom, the Pražmas of Bílkov*

Velká Polom (německy mj. Gross Polom; latinsky mj. Magno Polom) leží na Polomské plošině Nížkého Jeseníku, a to na jihovýchodních svazích vrchu Šibenice ve vzltné krajině. Ves se nachází 17 kilometrů jihovýchodně od Opavy a asi 17 kilometrů severozápadně od Ostravy.

Polomská vrchnost – stručný přehled

Vznik Velké Polomi je nutno klást do doby před emfyteutickou kolonizací. Lze uvažovat přibližně o přelomu 12. a 13. století. Ves byla založena v zeměpanské doméně, později přešla do šlechtického majetku. Svědčí o tom listina z roku 1288, kdy ve svědečné řadě nacházíme Wikarda z Polomi.¹ Tehdy se osada připomíná v písemných pramenech poprvé. Do opětovného vlastnictví zeměpánů přešla Polom asi někdy v první polovině 14. století, přičemž opavští vévodové udělovali díly vsi v manství. Jedno z nich s dvorem náleželo k roku 1377 Jindřichovi z Bítova a jeho bratrům.² Od roku 1415 registrujeme v držení manského (později alodního) statku příslušníky rodu erbu kozla, tedy Donátů z Velké Polomi.³ Jejich praporec vlál nad místní tvrzí do roku 1486, kdy prodali polomské zboží Osinským z Žitné.⁴ Těm patřilo ale jen krátce (do roku 1492). Následně drželi statek Hukovští z Ochab, Šíporové z Branice a znovu Hukovští. Kateřina Hukovská z Ochab v roce 1531 přijala na polomské zboží svého manžela Mikuláše Pražmu z Bílkova.⁵ Pražmové jej pak vlastnili až do roku 1677, kdy je nakrátko

1 Srov. Winfried IRGANG (ed.), *Schlesisches Urkundenbuch V.*, Köln 1993, s. 297–298, č. 380.

2 Srov. Vincenc PRASEK, *Překlad s výkladem na dílčí listy země Opavské z r. 1377*, in: VII. program českého vyššího gymnasia v Opavě za rok 1889/1890, Opava 1890, s. 12.

3 Srov. např. Petr ČORNEJ – Aleš KNÁPEK – Ladislav MACEK – Pavel ROUS, *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení Mistra Jana Husa 1415–2015*, Okrouhlice 2015, s. 13; Jiří TICHÁNEK – Jan P. ŠTĚPÁNEK, *Historie vodní tvrze ve Velké Polomi*, Velká Polom 2008, s. 13–18; Zemský archiv (dále ZA) v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 196r.

4 Srov. Jan KAPRAS (ed.), *Pozůstatky knih zemského práva knížetství opavského II, Desky zemské I. (1431–1536)* (dále *Pozůstatky II.*), Praha 1908, s. 113, č. 1 a dále např. J. TICHÁNEK – J. P. ŠTĚPÁNEK, *Historie vodní tvrze*, s. 18.

5 Srov. *Pozůstatky II.*, s. 223, č. 37 a dále např. J. TICHÁNEK – J. P. ŠTĚPÁNEK, *Historie vodní tvrze*, s. 19.

vystřídali Bruntálští z Vrba (Polom vlastnili do roku 1685) a poté cisterciáci z Velehradu, kteří v roce 1702 prodali polomské dominium Vlčkům z Dobré Zemice.⁶

Obr. 1: Erbovní deska na jižní fasádě lodi farního kostela sv. Václava se znakem Donátů z Velké Polomi (figura stojícího kozla) z doby před rokem 1486.

Foto autor.

Obr. 2: Farní kostel sv. Václava ve Velké Polomi v současnosti.

Dostupné z: farnostvelkapolom.cz.

⁶ Srov. např. J. TICHÁNEK – J. P. ŠTĚPÁNEK, *Historie vodní tvrže*, s. 20–24. Vlčkové v roce 1737 prostřednictvím fideikomisu začlenili Velkou Polom do panství Klimkovice. Srov. např. Jiří BRŇOVJÁK, WILCZEK, *Jindřich Vilém*, in: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 5. (17.)*, Ostrava 2007, s. 151–152. Součástí klimkovického dominia Vlčků pak byla až do zrušení patrimoniální správy.

Farnost ve středověku

Díky příslovečnému mlčení pramenů nevíme o počátcích duchovní správy ve Velké Polomi v podstatě nic.⁷ Ovšem značný rozsah farního obvodu, zeměpanský patronát (do roku 1447) a svatováclavské patrocínium ukazují na skutečnost, že polomská farnost náležela na Opavsku k starším a že první farní kostel nechali v Polomi zbudovat Přemyslovci jako zeměpáni, a to snad na přelomu 12. a 13. století. Okolnosti výstavby a otázka podoby tohoto svatostánku zůstávají zahaleny tajemstvím. Nevíme ani, zda byl dřevěný či zděný.

Nejstarší písemný doklad o existenci kostela a faráře ve Velké Polomi nám přináší papežská registra Martina V. Dne 14. února 1427 schválili v Římě žádost Jana Košaty, faráře v Počenicích na Kroměřížsku, který byl vyhnán od tamního kostela sv. Gotharda husity. Košatova supplika se týkala udělení provize na farní kostel ve Velké Polomi, kde tehdy farářoval jistý Henzlin („*Henzlinus, rector parochialis ecclesie in Magno Polom Olomucensis diocesis*“).⁸ Z dokumentu se dovídáme, že polomského plebána olomoucký diecézní soud exkomunikoval, přičemž jeho klatbu několikrát zosťil. Henzlin však na to nedbal a více než rok po exkomunikaci zneuctvoval mše a další bohoslužby neřádným sloužením a světskými úkony. Papež byl Janem Košatou požádán o prověření daných skutečností. V případě, že by se potvrdila jeho slova, měl nejvyšší pontifik Henzlinovi polomskou faru odejmout a svěřit ji Košatovi. Nemělo se tak ale stát na újmu jeho počenicického benefícia, jehož se však byl ochoten vzdát, a oltářnictví u oltáře sv. Martina v opavském farním kostele, o které v oněch časech vedl při. Výše uvedené by mohlo ukazovat na husitskou orientaci prvního známého polomského faráře. Pravděpodobnost tohoto tvrzení stoupá s faktem, že ve stížném listu české a moravské šlechty do Kostnice registrujeme také jména Jana a Mikeše Donátů z Polomi, což vypovídá o jejich postojích za husitské revoluce.⁹ Přestože Donátové v té době ještě nedrželi podací a nevíme, jaké měli vztahy se zeměpány jako patrony, dají se jejich silné vazby k místnímu kostelu a duchovnímu správci předpokládat. I když neznáme výsledek celé causy, pravděpodobně se Donátové za Henzlina postavili a Jan Košata polomské beneficium nezískal.

---

7 Velkopolomská farnost se dosud nedočkala komplexního a moderního, kritického zpracování svých dějin. První stručný nástin vypracoval Gregor WOLNÝ, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften* I/3, Brünn 1859, s. 230–232. Doposud nejspolehlivější přehled minulosti okrsku polomského kostela koncipovaný především do podoby posloupnosti duchovních správců a pomocných kněží vznikl v 70. letech 20. století z pera P. Josefa Krakoviče. Josef KRAKOVIČ, „*Kronika–matricula–děkanství Hlučín*“, s. 358–372; Státní okresní archiv (dále SOKA) Opava, fond Farní úřad (dále FÚ) Hlučín, kopie přiložená u fondu. Výpisky z farní kroniky doplněné vlastními postřehy pak pořídil L. A. DROZDEK, *Vzpomínky mládí a kronika farnosti, obce a školy Velko-Polomské*, Velká Polom 1929, s. 77–98. Starší dějiny jsou v Drozdkově podání bohužel infikované informacemi vztahujícími se k dějinám farnosti pustopolomské (totéž se týká G. Wolného). Historii velkopolomského kostela a jeho zařízení se v posledních letech věnoval Dalibor Prix, a to v rámci rozpracovaného hesla „Velká Polom“ pro jeden z dalších připravovaných dílů publikace *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Autor předkládané statě vřele děkuje dr. Prixovi za poskytnutí uvedeného nástinu hesla a současně za konzultace týkající se předkládaného příspěvku. Nepočtená literatura a v neposlední řadě tristní stav pramenné báze (např. z polomského farního archivu se dochovalo jen torzo) se pochopitelně odrazily v obsahu předkládané statě, jejímž cílem je převyprávět starší minulost farnosti, a to zhruba do konce 17. věku, kdy se po těžkém období třicetileté války situace v polomském farním okrsku stabilizovala. Bohužel se tedy jedná o příběh torzovitý a mnohdy hypotetický.

8 Srov. Jaroslav ERŠIL (ed.), *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* VII-2. *Acta Martini V. 1423–1431*, Praha 1998, s. 670–671, č. 1722. K obsahu listiny srov. také Petr ELBEL, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy na Moravě v době husitské (1408–1457)*, disertační práce, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Brno 2007, s. 195–196.

9 Srov. P. ČORNEJ – A. KNÁPEK – L. MACEK – P. ROUS, *Stížný list*, s. 13.

Z podstaty věci museli mít Donátové enormní zájem na získání patronátu polomského kostela a fary. Úspěšný byl v tomto směru Jan Donát. Příslušnou záležitost projednal s opavským vévodou Vilémem, který mu v roce 1447 nechal podací vepsat do opavských zemských desk („*podatij costela u Welike Polomij*“).¹⁰ Tak patronát už natrvalo přešel na majitele polomského statku, resp. od 18. století na vlastníky klimkovického panství. Další zmínky o podacím z přelomu 15. a 16. století (1486, 1492, 1500, 1506) uváděné v souvislosti s majetkovými převody polomského zboží už pak nemají v podstatě žádnou vypovídací hodnotu.¹¹

Patrně někdy v období poslední čtvrtiny 15. a první čtvrtiny 16. století vystavěli nejspíše Donátové či Hukovští z Ochab ve Velké Polomi nový zděný kostel sv. Václava, který ve vsi stojí dodnes. Dle mínění Dalibora Prixe se zdívo lodi, presbytáře i sakristie jeví jako pozdně gotické, a to včetně síťové žebrové klenby presbytáře a vítězného oblouku. Zda je obvodové zdívo v některých partiích starší, nelze prozatím spolehlivě doložit.

Ke středověké etapě dějin polomské farnosti a kostela pak dokážeme říci už jen málo. Nepochybně Donátové v roce 1477 nechali odlít velký gotický zvon (přelit 1628) a bezpochyby Hukovští z Ochab pak pořídili pro svatostánek další gotický zvon, vyrobený roku 1516. Někdy z konce donátovské periody pochází erbovní deska na jižní fasádě lodi, která byla do zdíva osazena druhotně. Je na ní nezřetelná figura stojícího kozla, kterého měli ve znaku Donátové.¹² K roku 1492 máme první zprávu o kostelním příjmu. Petr Osinský na Velké Polomi tehdy povolil Zikmundovi z Dobroslavic vystavět rybníční hráz na polomském gruntu. Za to měl ročně odvádět „*kostelu do welike polomie*“ funt vosku nebo stejnou hodnotu v penězích (o tomto platu slyšíme ještě v 18. století).¹³

Poslední katoličtí faráři a boj o farní práva

Naše znalosti o polomském církevním okrsku v první půli 16. věku se nám bohužel víceméně smrkávají na zprávy o zdejších duchovních správcích a rozepřích, týkajících se zejména desátku. Nejprve se zastavme u polomských kněží. Před rokem 1508 v Polomi působil farář Jan, vzpomenuť jako zesnulý v privilegii na jilešovické fojtství z 31. března 1509 („*knieze Jana neboztika ffararze polomskeho*“).¹⁴ V roce 1508 prezentovala Kateřina z Poku k nově fundovanému oltáři sv. Anny v hlučínském farním kostele Mikuláše Fika, tehdejšího faráře ve Velké Polomi („*Mykolasse Fika z Welkeg Polomie fararže*“).¹⁵ Jako hlučínský oltářník se nám představuje ještě k roku 1541.¹⁶ Délka jeho působení u kostela sv. Václava zůstává neznámá, nejpozději lze však operovat s letopočtem 1511, kdy už farářoval v Polské Ostravě. Tehdy jej

10 Srov. *Pozůstatky II*, s. 59, č. 6.

11 Srov. Tamtéž, s. 113, č. 1; s. 122, č. 27; s. 141, č. 79; s. 152, č. 107.

12 K erbovní desce srov. D. PRIX, heslo *Velká Polom*. Předpokládá, že deska byla součástí zrušené galerie na velkopolomské tvrzi.

13 Originál česky psané smlouvy z 2. února 1492 opatruje Moravský zemský archiv v Brně, fond Cisterciáci Velehrad, sign. 1492-II-02; Dále srov. G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/3*, s. 231; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 205r; Z novodobé velkopolomské farní kroniky (uložena na faře ve Velké Polomi) čerpal L. A. DROZDEK, *Vzpomínky*, s. 79.

14 ZA v Opavě, fond Urbaniální komise slezská, Opava, inv. č. 571.

15 Listina se dochovala v opise v tzv. Liber fundationum hlučínského farního kostela. SOKA Opava, fond FÚ Hlučín, inv. č. 4, s. 57. Srov. také opis konfirmace (z roku 1508) olomouckým generálním vikářem a oficiálem Řehořem z Levenbergu – ereckní kniha diecéze olomoucké. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále ACO), č. knihy 146, fol. 107r.

16 Srov. originál listiny olomouckého generálního vikáře a oficiála Jana Pergera z roku 1541. SOKA Opava, fond FÚ Hlučín, inv. č. 102.

u konzistoře zažaloval jeho možný nástupce ve Velké Polomi, a to jistý Ondřej, kterého měl Fík hanobit z kazatelny.¹⁷ Nevíme o něm nic bližšího, ani to, zda se stal skutečným farářem. Řehoř Wolný jej totiž označil vágním pojmem „kurát“. Ondřej mohl setrvat v Polomi maximálně do roku 1519. Vyplývá to z textu vepsaného v uvedeném roce do misálu olomoucké diecéze, a to rukou hradiského premonstráta Jana Kaila, onen čas administrátora ve Velké Polomi („*Joannez Cayl [...] administrator ecclie in magna polo*“).¹⁸ Z Kailova poškozeného zápisu se dovídáme, že měl nějaké spory o dávky (pravděpodobně desátky) s hrabyňskými zahradníky. Kail se možná stal i řádným farářem. Ve 20. letech 16. století jej pak vidíme ve funkci opata kanonie na Klášterním Hradisku. Do jiného olomouckého misálu, v roce 1945 patrně shořelého, vepsal někdy v letech 1532–1547 farář v Plesné zádušní rejstřík, v němž registrujeme i jméno polomského faráře Matěje („*Za d. kněze Matěje, faráře z Velké Polomé*“), za jehož duši se jeho plesenský kolega byl povinen modlit.¹⁹ Blíže neznámý Matěj mohl spravovat okrsek kostela sv. Václava reálně někdy v první třetině 16. století, snad ve 20. letech. Z rejstříku vyplývá, že Matěj musel být katolíkem. To platí s velkou pravděpodobností i pro faráře Ondřeje, kterého zachycuje série půhonů z roku 1529 („*Kniez Ondrzeg ffararz z Welykey Polomie*“).²⁰ V Polomi sloužil bohoslužby velmi pravděpodobně už o rok dříve. V případě Ondřeje se možná na dlouhou dobu jednalo o posledního katolického faráře.

Nyní ke zmíněným sporům. Žaloby z let 1514, 1515, 1520 a 1529 dokládají velké napětí mezi majitelem polomského panství a současně patronem kostela sv. Václava a fary Jindřichem Hukovským z Ochab a polomským farářem Ondřejem na straně jedné a majiteli hrabyňského zboží Jiříkem z Bítova, respektive Jindřichem z Fulštejna (Hrabyni zakoupil od Jiříka roku 1529).²¹ Jindřich z Ochab vyčítal Jiříkovi z Bítova, že jeho někteří poddaní a zároveň polomští farníci z Hrabyně, Horní Lhoty, Smolkova, Lhoty u Opavy a tamního mlýna nevydali a nesvezli desátek do farských stodol ve Velké Polomi. Současně pak rytíř z Bítova nechtěl před soudem předložit desátkový registr, který mu zaslal Jindřich (1514). Ze starších Jindřichových půhonů (1515) se dovídáme, že za asistence jiných šlechticů, které rovněž obžaloval, uzavřel s Jiříkem blíže neznámou smlouvu, jejímiž účastníky byli i poddaní obou protagonistů sporu. Dohoda měla stanovovat stejné povinnosti farníků k polomské faře. Jmenovitě jsou zmíněny jen fůry a povozy. V dohodě se patrně hovořilo i o právním statusu hrabyňské kaple, protože další Jindřichův půhon z roku 1520 vyčítal Jiříkovi porušení smlouvy proto, že hrabyňský pán

---

17 Srov. G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/3*, s. 231.

18 Jedná se o misál olomoucké diecéze dotištěný 30. března 1499 norimberským tiskařem Jiřím Stöchsem ze Sulzbachu. Byl tištěn na objednávku nedávno vysvěceného biskupa Stanislava I. Thurza. Utržené první folio nese Thurzův znak, pod kterým je zapsán Kailův text. Kniha se nacházela na faře v Hrabyni, dnes je uložena v SOKA Opava, nezpracovaný fond FÚ Hrabyně, fol. 1v. Kaila ve Velké Polomi registroval i Josef Zukal. Srov. ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 192r.

19 Srov. Josef ZUKAL, *Příspěvky k mistopisu kraje Opavského. I. K dějinám fary Plesenské*, Věstník Matice opavské 18, 1910, s. 38–39. Misál se původně nacházel na faře v Orlové, později (určitě k roku 1910) se stal součástí sbírek Muzea Matice Opavské.

20 ZA v Opavě, fond Slezský stavovský archiv, Opava (dále AS), inv. č. 778, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 227v.

21 Ke sporům ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 776, půhony a nálezy knížectví opavského, s. 290 (rok 1514), s. 292 (rok 1514), s. 325 (rok 1515), s. 326 (rok 1515); Kniha památní knížectví opavského, ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 821, fol. 71v (rok 1520), fol. 72r (rok 1520); půhony knížectví opavského, ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 778, fol. 227v (rok 1529), fol. 228v (rok 1529), fol. 228r (rok 1529). Ke sporům srov. také ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 192r, v; Vincenc PRASEK, *Historická topografie země Opavské*, Opava 1889, s. 243; J. KRAKOVÍČ, *„Kronika–matricula*, s. 360. Všichni tři autoři zachycují rozepře nekomplexně.

„*Knieze ku wodsluhowani do kaply swey hrabinskej zgednall*“,²² a to bez vědomí polomského faráře. Jak naznačuje další žaloba Jindřicha (1520), do causy mohla být zapojena opavská komenda řádu německých rytířů. Obvinění směřovalo proti tamnímu komturovi Kašparu Hofmannovi, jenž se zdráhal podat svědectví, kdo z křížovníků sloužil mši v hrabyňské kapli a na čí žádost dovolil, aby se tak stalo. Pokud měla stížnost reálný základ, pak bylo rozhořčení patrona polomské fary a kostela pochopitelné. Polomský plebán tak totiž přicházel o příjmy. K roku 1529 hájil s podporou patrona před opavským zemským soudem farní práva farář Ondřej. Jindřichovi Fulštejskému z Fulštejna vytýkal zadržený desátek za rok 1528 z Hrabyně, Horní Lhoty a Smolkova, bývalému vlastníkovi Hrabyně Jiříkovi z Bítova zase neodevzdaný desátek (za rok 1528) z tamního dvora a zároveň jej i s jeho matkou žádal o podání svědectví o zvyklostech při vybírání desátku ze zmíněných vsí a mlýna ve Lhotě u Opavy a o blíže nespecifikovaných záležitostech „křesťanské správy“ a pohřbívání. Výše uvedené spory neměly konfesijní pozadí. Obecně se dá říci, že hlavní příčinou rozepří byly separační tendence Hrabyně, které můžeme zaznamenat i v následujícím období.

Luteránské období v dějinách farnosti

V roce 1531 přijala Kateřina Hukovská z Ochab „*na spolek všeho statku*“ svého manžela Mikuláše Pražmu z Bilkova.²³ Velkopolomské zboží se tak nadlouho dostává do rukou erbu jeleního paroží, jehož příslušníci se stali horlivými stoupenci protestantismu. V dějinách polomské farnosti tak nastala luteránská perioda.

Patrně někdy po roce 1531 opustil Velkou Polom katolický farář a Pražmové pak dosazovali na zdejší faru luteránské pastory. Z polomských predikantů nám prameny představují pět jmen. Prvním z nich je Prokop Sulikovský, jenž se jako polomský farář („*Ja Kniez Prokop Sulikowsky Naten czas ffararz Welko Polomsky*“) v roce 1571 dožadoval na Fabiánu Bzenci z Markvartovic vydání zadrženého desátku ze Svinova, který mu příslušel jako bývalému faráři v Klimkovicích, kde působil ještě v roce 1570.²⁴ A o nevydaný desátek z Hrabyně a Smolkova (za léta 1591–1592) se s Pertoltem Tvorkovským z Kravař soudil v roce 1592 jiný polomský pastor, totiž Pavel („*Kniez Pawel ffararz z Welkey Polomie*“).²⁵ V úřadu faráře skončil kolem roku 1593 (srov. níže). Jeho křestní jméno by mohlo naznačovat, že pocházel z kněžského rodu Halusiů, protože jako jeho následovníky v úřadu polomského faráře vidíme Jana Halusia a jeho syna Pavla Halusia. Jan v roce 1610 řešil před opavským zemským soudem stejnou věc jako jeho potencionální otec, tedy zadržené desátky z Hrabyně a Smolkova.²⁶ Obviněným se tentokrát stal Jan Konstantin Tvorkovský z Kravař. Ten se bránil a Pražmy zažaloval (1610, 1611) s tím, aby mu předložili „fundátorský list na kolaturu“.²⁷ Podle Janova půhonu byly polomskému pastorovi zadržovány desátky od roku 1593. V opavské oddací evangelické matrice se pak v souvislosti se sňatkem jeho syna Pavla v roce 1618 uvádí: „*Cztihodny a Uczeny Muz knez Pawel Halusius Nebosstika kneze Jana Halusiasa ffararze nekdy w weliky*

22 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 821, kniha památní knížectví opavského, fol. 72r.

23 Srov. *Pozůstatky II*, s. 223, č. 37.

24 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 789, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 255r.

25 Tamtéž, inv. č. 793, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 187v.

26 Tamtéž, inv. č. 796, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 230v.

27 Tamtéž, inv. č. 796, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 233v; Tamtéž, inv. č. 797, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 4r.

*polomy za 24 letha pozustaleg syn, take sprawcze cyrkewny mista teho.*²⁸ Jan Halusius tedy kázal v polomském kostelíku 24 let a v roce 1618 už byl mrtvý. Je velmi pravděpodobné, že letopočet 1593 uváděný v jeho žalobě (1610) je dobou, kdy se ve Velké Polomi ujal funkce evangelického faráře. Pokud tomu tak bylo, pak zemřel roku 1617. Tehdy či o rok později jej v pozici polomského pastora nahradil syn Pavel. Ten se v září 1618 oženil v Opavě se Zuzanou, dcerou po zemřelém perníkáři Křištofu Nimserovi²⁹ a jako predikant působil v Polomi ještě v roce 1619. Svědčí o tom dílčí cedule na velkopolský statek, v níž se vedle Pavla připomíná také jméno jeho zesnulého otce.³⁰ Pavel Halusius mohl pobýt v Polomi maximálně někdy do poloviny 20. let 17. století, kdy se nám v pramenech představuje „*Kniez Ondrzeg Brohoczius Fararz Welko Polomsksey*“.³¹ Ondřej Brohocius tehdy (1625) s podporou Viléma Pražmy zažaloval Jiříka Rudolfa Tvorkovského z Kravař a Bartoloměje Maxmiliána Tvorkovského z Kravař a žádal o refundaci zadržného desátku za léta 1593–1625, který měli odvádět jejich poddaní z Hrabyně a Smolkova.³² Josef Pilnáček registroval Ondřeje „Brochovina“ jako faráře ve Velké Polomi také k roku 1626, kdy se připomíná jeho manželka Mariana Kaňovská z Gurky.³³ O ní věděl i Josef Zukal zachycující Brochocia jako polomského faráře v období 1624–1626.³⁴ A byl to opět Josef Zukal, jenž si poznamenal jméno jistého „Andrease Brocatia“, působícího v poslední čtvrtině 16. století v postavení polského kazatele v luterském farním kostele ve slezském Sulechówě (dnes Polsko).³⁵ Bohužel nevíme, zda měl s polomským farářem něco společného.

Výčet luterských kazatelů zároveň dokládá skutečnost, že neshody mezi polomskými duchovními správci (respektive patrony) a vlastníky Hrabyně a Smolkova a jejich poddanými přetrvávaly. Nešlo jen o desátky, ale také o neochotu Hrabynských a Smolkovských účastnit se různých stavebních prací v sídle farnosti. Jednoznačně o tom svědčí půhony Pražmů na Šípy z Branice z let 1561 a 1563, kdy se nechtěli podílet na výstavbě či renovaci fary a školy (1563 označena jako „dům žakovský“).³⁶ I když o konfliktech víme ještě v 18. století, nelze v luteránské periodě vyloučit i konfesijní důvody sporů. A to už z toho důvodu, že k roku 1642 zachycujeme Hrabyni se Smolkovem jako v podstatě čistě katolické vsi (srov. níže). Protestantismus zde nezapustil silné kořeny, a to bezpochyby zásluhou katolické vrchnosti.

---

28 ZA v Opavě, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 11991, sign. Op I 97, původce: Opava, římskokat. f. ú., P. Marie – probošství, 1601–1627, s. 81; J. ŽUKAL, *Z nejstarších matrik opavských*, Věstník Matice opavské 7, 1897, s. 11.

29 ZA v Opavě, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 11991, sign. Op I 97, původce: Opava, římskokat. f. ú., P. Marie – probošství, 1601–1627, s. 81; J. ŽUKAL, *Z nejstarších matrik opavských*, Věstník Matice opavské 7, 1897, s. 11.

30 J. ŽUKAL, *Príspevky k místopisu kraje Opavského. III. Dílčí cedule na statek Velkopolský z r. 1619*, Věstník Matice opavské 18, 1910, s. 44–45.

31 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 801, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 73r.

32 Tamtéž, fol. 73r, v.

33 Josef PILNÁČEK, *Rody starého Slezska* 1, Brno 1991, s. 259 (č. 344).

34 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 251, fol. 84r.

35 Tamtéž. Připomeňme, že to byl právě Josef Zukal, který poprvé registroval jména velkopolských predikantů. ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 193v, fol. 200r, v; inv. č. 250, fol. 63r; inv. č. 251, fol. 84r, fol. 116r; inv. č. 252, fol. 12r; inv. č. 255, fol. 190r. Dále J. ŽUKAL, *Dílčí cedule*, s. 43. Ze Zukala pak vycházel J. KRAKOVIČ, *„Kronika–matricula*, s. 360–361.

36 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 785, půhony a nálezy knížectví opavského, fol. 154r; Tamtéž, inv. č. 787, fol. 64v.

Totéž platí pro třetí osadu ve farnosti s výlučně katolickým obyvatelstvem (1642). Byl jí Chabičov náležející opavským klariskám. O podobných rozepřích však v případě Chabičova kupodivu neslyšíme.

O konfesijním zaměření Pražmů z Bílkova flagrantně vypovídá dílčí cedule na velkopolomský statek.³⁷ Někdy na počátku 17. století (asi 1603) zemřel Mikuláš Bartoloměj Pražma, přičemž v roce 1619 přikročili jeho synové Jan, Bernard a Vilém k dělení otcovského dědictví. Obšrný pasus týkající se církevních záležitostí měl jednoznačně zajišťovat výsadní postavení evangelické víry jak na polomském díle (asi se počítalo i s Vřesinou, která však k obvodu kostela sv. Václava nenáležela), tak v části hornolhotské, respektive v těch osadách spadajících do kompetence velkopolomského faráře (tedy kromě Budišovic). Podle slov cedule měl nastávající vlastník polomského dílu povinnost „*nyní i na budoucí věčné časy, na touž faru (tzn. polomskou) kněze náboženství čistého evangelického [...] dosazovati i žáka evangelického v náboženství pod obojí chovati a nad religii pod obojí rukou držeti*“. Rovněž nesměl „*lidi a poddané mimo toto náboženství pod obojí k jinému nutiti a potahovati*“.³⁸ Cedule zároveň deklarovala sounáležitost Horní a Dolní Lhoty a Čavisova s polomským církevním okrskem. Také tamní farníky neměl budoucí majitel „odtrhovat“ od evangelické víry. V případě porušení zmíněných ustanovení Pražmové stanovili pokutu ve výši pěti tisíc tolarů. Tentýž trest se snažil polomským duchovním správcům garantovat držbu farského lesa, respektive bezplatný přísun vrchnostenského dříví a protůi.

O silném zakořenění protestantismu v osadách farnosti, které současně náležely k polomskému statku Pražmů z Bílkova jednoznačně vypovídá „*Catalogus haereticorum parochiae Magno-Polomensis*“, který vypracoval polomský katolický farář Jan Ludvík Rusinovský.³⁹ V únoru 1642 jej pak odeslal svému nadřízenému, tedy opavskému děkanovi Janu Vilémovi Morsheuserovi. Ten podle zpráv duchovních správců jednotlivých církevních okrsků sestavil „katalog heretiků“ pro farnosti opavského děkanství a zaslal jej konzistoři. Separátně pak poslal do Olomouce konsignace pro čtyři farnosti, a to proto, že byly dosti „dlouhé a obsažné“. To byl i případ Rusinovského seznamu, jenž registroval v rámci vsí farnosti jmenovitě všechny evangelíky, zvlášť podle mužského a ženského pohlaví, přičemž rozlišoval ženaté a vdané. Nevynechal ani vrchnost a její služebnictvo. Ve Velké Polomi farář evidoval 44 evangelíků mužského (mezi nimi např. Fridrich Náva z Obišova) a 48 ženského pohlaví, v Krásném Polí 28 evangelíků mužského a 32 ženského pohlaví, v Horní Lhotě 24 evangelíků mužského a 23 ženského pohlaví (mezi nimi např. majitel Horní Lhoty Jan Pražma z Bílkova a jeho žena Anna Gieraltovská z Gieraltovic, dále Alžběta Bruntálská z Vrbna a její sestra Juliána), v Malé (Dolní) Lhotě 23 evangelíků mužského a 27 ženského pohlaví (mezi nimi např. zástavní držitel Lhoty Kryštof Foglar ze Studené Vody a jeho žena Zuzana), v Čavisově 20 evangelíků mužského a 23 ženského pohlaví. Katolíci dominovali v Hrabyni (pouze tři evangelíci mužského a dva ženského pohlaví) a ve Smolkově (jen tři evangelíci mužského pohlaví), Chabičov byl čistě katolický. Ve farnosti k roku 1642 nepůsobil žádný predikant a Rusinovskému nebylo známo, zda zde nějaký někdy byl. Pro evangelíky farář navrhoval potrestání. Je zřejmé, že podíl luteránů ve výše uvedených lokalitách byl ještě značný (celkově 300 osob). Je to pochopitelné. Patron konvertoval asi před 10 lety a katolíci faráři spravovali

---

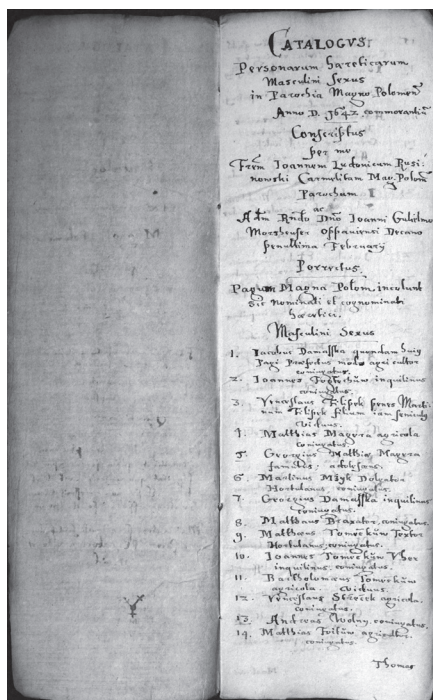
37 J. ZUKAL, *Dílčí cedule*, s. 43–46.

38 Tamtéž, s. 44.

39 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221. Katalog je rovněž významným genealogickým pramenem.

farnost také přibližně jen jednu dekádu. Kvantum luteránů však stále klesalo. Potvrzuje nám to zpráva velkopolského faráře Řehoře Františka Kavalčíka, který k roku 1655 zaznamenal ve farnosti 883 přijímajících, z nich bylo ale dosud 175 luterány.⁴⁰ Po vrcholící protireformaci na Opavsku v 70. a 80. letech 17. století se početní stav protestantů velmi pravděpodobně úplně minimalizoval.

Obr. 3: Jan Ludvík Rusinovský, *Catalogus haereticorum parochiae Magno-Polonensis, 1642.* ZA v Opavě, fond ACO, kart. 2221.

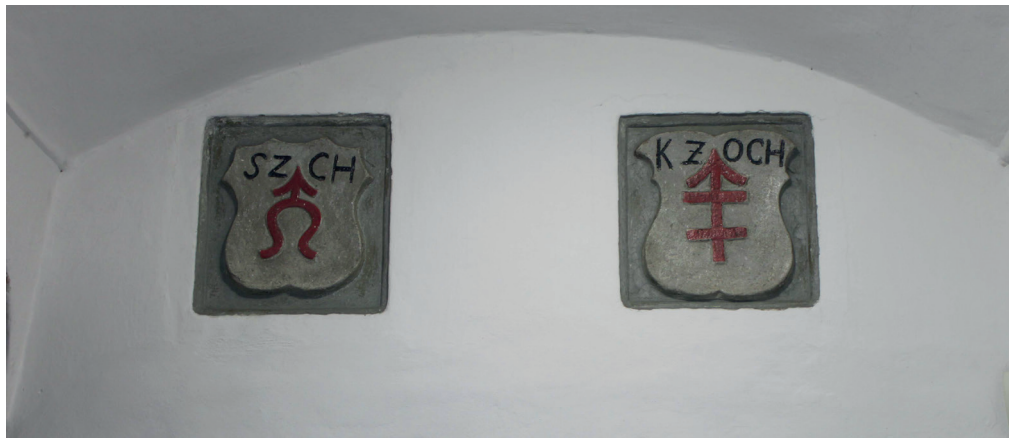
Kostel sv. Václava nechali Pražmové v luteránském období renesančně přestavět. Stalo se tak roku 1589, jak svědčí letopočet nacházející se ve druhém patře věže na původním západním štítě lodi.⁴¹ Tehdy zedníci opatřili loď novou korunní římsou a dvěma portály a původně plochostropou loď sklenuli renesanční valenou klenbou.⁴² Zmíněné vročení zároveň svědčí o skutečnosti, že svatostánek nebyl vybaven západní věží (dnešní je barokní), děkanské

40 Obsah zprávy uvádí J. KRAKOVIČ, „Kronika–matricula, s. 361. Volný překlad (do češtiny?) Kavalčíkova latinského sdělení určenému konzistoři se měl nacházet na volném listu vloženém do polomské farní kroniky. Dnes v ní dotyčný list již není.

41 Letopočet 1589 poprvé registroval v inventáři farního kostela z roku 1805 polomský farář Jan Tichý. Srov. ZA v Opavě, fond Zemská vláda slezská Opava (dále ZVS), inv. č. 47, fol. 65r.

42 Srov. D. PRIX, heslo *Velká Polom*.

matriky ze 17. století hovoří o dřevěné zvonici, která asi stála v blízkosti kostela.⁴³ Stavební úpravy proběhly v době, kdy byl patronem Jan mladší Pražma z Bílkova. Jednalo se o syna Mikuláše, prvního Pražmy držícího polomský statek. Renesanční pískovcové erbovní desky Mikulášových manželek, totiž Kateřiny Hukovské z Ochab a Feliciany Sedlnické z Choltic, se nacházejí v předsíni sakristie. Nad renesanční portál nemusely být zazděny druhotně (zároveň by se dalo očekávat, že je původně doplňovala erbovní deska manžela).⁴⁴

Obr. 4: Renesanční erbovní desky Feliciany Sedlnické z Choltic a Kateřiny Hukovské z Ochab v předsíni sakristie farního kostela sv. Václava.

Foto autor.

Byl to Vilém Pražma z Bílkova, který v roce 1619 obdržel polomskou část z otcovského dědictví a stal se tak současně jediným patronem kostela a fary ve Velké Polomi.⁴⁵ V Rusinovského „katalogu heretiků“ je výslovně označen jako katolík.⁴⁶ Pravděpodobně někdy kolem roku 1630 konvertoval a následně se snažil zajistit pro faru katolického faráře. Vilémova konverze mohla být účelová a snad souvisela s pokutou, vyměřenou mu exekuční komisí za spolupráci s nepřítelem za dánské okupace.⁴⁷ Na ustanovení výše zmiňované dílčí cedule nebral ohled. Nevíme, zda se proti Vilémovu přestupu ke katolictví nějakým způsobem vymezil jeho starší bratr Jan (držel díl hornolhotský; rovněž potrestán exekuční komisí),⁴⁸ jenž zůstal evangelíkem.⁴⁹

43 Srov. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179 a 180.

44 Také v tomto případě předpokládá D. Prix, že desky byly součástí zrušené galerie na velkopolomské tvrzi.

45 J. ZUKAL, *Dílčí cedule*, s. 43.

46 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

47 Srov. J. ZUKAL, *Slezské konfiskace. 1620–1630. Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově*, Praha 1916, s. 125.

48 Tamtéž, s. 124.

49 Svědčí o tom např. zmíněný Rusinovského katalog. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

Návrat katolických duchovních správců a farnost ve světle děkanských matrik

Katoličtí faráři se do Velké Polomi vracejí ve strastiplném období třicetileté války, které těžce zasáhlo také obyvatelstvo okrsku polomského kostela sv. Václava. Tak např. úpadek centra farnosti jednoznačně dokládá konsignace z roku 1629.⁵⁰ Válečné události postihly třeba i Hrabyni, která je ve stejné době vykazována jako zcela zpustošená.⁵¹ Nevíme konkrétně, do jaké míry se „nepokojná léta“ podepsala na stavu kostela, farního dvora a podmínkách pro hmotné zabezpečení beneficiáta. Situace nebyla patrně nijak příznivá. Každopádně duchovní správce následkem četných poustek, respektive zásahem vrchnosti, přišel o část příjmů v podobě desátku.⁵² Snad prvním katolickým farářem po protestantské éře se stal Tomáš Babicius. Svědčí o tom prezentační listina výše zmíněného Viléma Pražmy z dubna 1633, adresovaná biskupské konzistoři.⁵³ Z ní se dovídáme, že Babicius „měl investituru“ na polomskou faru a že zemřel. Protože byl současně farářem v Hlučíně, kde bezpochyby sídlil, nestíhal „*pro obdelnost czesty*“ v Polomi sloužit bohoslužby, což se Vilémovi jako patronovi nelíbilo. Proto nyní žádal o faráře, který by působil v místě. Babicia, který tedy vykonával funkci polomského faráře někdy před 22. dubnem 1633, měl nahradit kněz Jan Severin (Severinus). Ten již po jistou dobu v Polomi pobýval, a protože byl Vilém s jeho prací spokojen, žádal, aby na faru obdržel investituru. Zda se tak stalo, nevíme. Pokud ano, pak Severin mohl v Polomi kázat slovo Boží maximálně do léta 1639. Tehdy opavský děkan Morsheuser informoval konzistoř o uprázdněné polomské faře a současně na ní navrhol cisterciáka z nejmenovaného kláštera v Čechách Jana Kryšofa Reymunda, jenž utekl před „heretickými vojáky“ a ucházel se o nějakou faru v olomoucké diecézi.⁵⁴ Polomské angažmá mu však asi nevyšlo. Už v září 1639 totiž obdržel investituru na polomskou faru, po prezentaci Vilémem Pražmou, karmelita Jan Ludvík Rusinovský.⁵⁵ Takřka hned po investituře se patrně dostal s patronem do konfliktu. Stěžoval si totiž u konzistoře, že polomští pastoři zaměnili snopový desátek za sypaný. Údajně aby jej nemusel patron vydávat ve snopech, zdráhal se novému faráři vydat originál nějaké listiny týkající se desátku.⁵⁶ Rusinovský současně žádal o udělení mnoho let uprázdněné a následkem toho „zubožené“ fary v Plesné, o kterou se ucházel z „ryzí duchovní horlivosti“, protože zde predikanti často tajně sloužili bohoslužby.⁵⁷ Plesná byla vykazována jako neobsazená i v následujícím období.⁵⁸ Je tak pravděpodobnější, že ji polomský farář nezískal. Nevíme přesně, kdy Rusinovský ve Velké Polomi skončil. Nejpozději se tak mohlo stát v roce 1645. Na doporučení jezuitů tehdy Vilém Pražma prezentoval na faru

---

50 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 191, fol. 201v.

51 J. ZUKAL, *Paměti Opavské. Črty kulturní a místopisné*, s. 296–297.

52 Vypovídají o tom hlúčinské děkanské matriky z poslední třetiny 17. století. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179 a 180.

53 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2940.

54 Tamtéž.

55 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 129, kniha investitur farářů.

56 S odkazem na Bočkovu sbírku to uvádí G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie 1/3*, s. 232. Z Wolného pak čerpal J. KRAKOVIC, „*Kronika–matricula*“, s. 361.

57 Opět s odkazem na Bočkovu sbírku to zaznamenává G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie 1/3*, s. 230. Z něj pak vyšel J. KRAKOVIC, „*Kronika–matricula*“, s. 361.

58 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221 (rok 1651) či G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie 1/3*, s. 230 (1652; dle Wolného od roku 1654 Plesná komendována z Hlučina).

Řehoře Františka Kavalčika.⁵⁹ V květnu 1645 pak obdržel investituru. Rodák z Lánů ve Slezsku (nejspíše Łany u Kozlí; dnes Polsko) studoval v olomouckém jezuitském konviktu a na kněze jej vysvětili v roce 1644. Z jeho pera po jisté době opět přichází kritika farníků z Hrabyně, odkud již dlouho nepřicházely faráři dávky v penězích a z vrchnostenského dvora v obilí. V kostele sv. Václava sloužil bohoslužby do roku 1659. Jeho kroky posléze zaměřily do Moravské Ostravy, kde se stal farářem a děkanem.⁶⁰ Počínaje Kavalčikem máme ve Velké Polomi doloženou souvislou řadu jmenovitě známých duchovních správců. Do konce 17. století se v Polomi vystřídali ještě čtyři.⁶¹ V letech 1660–1668 zde farářoval Tomáš Ferdinand Kolenko, který po svobodné rezignaci odešel do Vizovic. Na uprázdněné beneficium následně (1668) prezentovala vdova po Vilémovi Pražmovi (zemřel 1666) Anna Helena Petronella Bruntálská z Vrbna dosavadního hlučínského kaplana Ondřeje Františka Tabernatora.⁶² Investituru získal a farnost spravoval takřka dvacet let. V roce 1687 rezignoval a stal se duchovním správcem v Oldřišově. Z Velké Polomi spravoval po jistou dobu také Plesnou. Velehradský opat Petr Silavecký v květnu 1687 nominoval na faru kaplana v Uherském Hradišti Martina Josefa Chytila.⁶³ Ten kázal v kostele sv. Václava jen krátce, tedy do roku 1689. To se netýkalo jeho nástupce Mikuláše Ignáce Malata, kterého v říjnu 1689 prezentoval opět opat Silavecký.⁶⁴ S Malatem vykročila farnost do 18. století. Vydržel v Polomi do roku 1705, kdy se stal farářem ve Vlčnově.

Poněkud fádňí přehled farářů lze doplnit o fakta, která nám přinášejí hlučínské děkanské matriky z roku 1672 a 1691.⁶⁵ Představují nám situaci ve farnosti širěji, leč stále koncizně. Autor staršího výkazu se skrývá v anonymitě, ale byl jím nepochybně farář Tabernator. Mladší přehled pak sepsal jeho nástupce Malat. Z konsignací uvedeme jen to nejpodstatnější. V poslední třetině 17. století stál ve Velké Polomi zděný kostel sv. Václava, který byl celý zaklenutý. Nad zděnou sakristií se nacházela panská oratoř. V dřevěné věži, stojící patrně u svatostánku, vyzváněly tři blíže nepopsané zvony, snad benedikované. Jedním z nich musel být dodnes dochovaný velký zvon přelitý nákladem Viléma Pražmy v roce 1628 opavským zvonařem Hansem Knaufem.⁶⁶ Na zvonu jsou erby Viléma Pražmy a jeho matky Alžběty Rejzvicovny z Kadeřína. Druhý a menší pak nutně pocházel z roku 1516.⁶⁷ Také tento zvon můžeme v současnosti spatřit ve věži polomského kostela. Ve svatostánku stály tři oltáře,

---

59 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2940.

60 Ke Kavalčikovi dosud nejpodrobněji J. KRAKOVIČ, „Kronika–matricula, s. 361, který mohl využít dnes pravděpodobně ztracenou a již zmíněnou farářovu zprávu konzistori z roku 1655. Ta zachycuje jeho personálie a stručně též situaci v polomské farnosti v polovině 17. století.

61 K nim opět doposavad nejvíce informací shromáždil J. KRAKOVIČ, „Kronika–matricula, s. 361–362.

62 K Tabernatorově prezentaci a investituře srov. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2940; ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 129, kniha investitur farářů.

63 K Chytilově prezentaci a investituře srov. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2940; ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 129, kniha investitur farářů

64 K Malatově prezentaci a investituře. Tamtéž.

65 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179 a 180.

66 Ke zvonu podrobně Leoš MLČÁK – Pavel ŠRÁMEK, *K dílu opavských renesančních zvonařů*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 49, 2000, s. 237. Zvon byl původně ulit v roce 1477, nikoliv v roce 1497, jak chtějí autoři. Ke zvonu srov. také D. PRIX, heslo *Velká Polom*.

67 Zvon nese latinský nápis mezi dvěma liniemi: „o rex. glorie. veni. cum. pace. ihesus. Maria. ad. m ccccc xvi. i. n. r. i.“ Srov. blíže D. PRIX, heslo *Velká Polom*.

z nichž hlavní byl nově pořízen za faráře Malata v roce 1690.⁶⁸ Starý i nový hlavní oltář byl konsekrovaný, boční oltáře nikoliv. Kostelní inventář z roku 1805 prozrazuje, že vedlejší oltář Vzkříšení Páně (označovaný též jako mariánský) nechal v roce 1641 pořídit Vilémův bratr Jan Pražma, a to na památku svých rodičů a chráněnců.⁶⁹ Což je pozoruhodné, protože setrval u luteránské víry. Z dalšího zařízení matriky zmiňují např. dva zcela pozlacené stříbrné kalichy s patenami (z mladších pramenů vysvítá, že jeden z kalichů pořídil Vilém Pražma v roce 1653; kalich nesl Vilémův erb),⁷⁰ pozlacené stříbrné ciborium, pozlacenou pyxidu, stříbrný pacifikál, měděnou křtitelnicí, dvě měděná lavaba, mosaznou monstranci, jedno portatile (konsekrováno 1638), pět ornátů různých barev či pozitiv s pěti rejstříky. Ve starším výkazu se píše o úmyslu vystavět zděnou zvonici. Hřbitov ze všech stran ohrazovala zeď a stálo na něm zděné osárium. Svatostánek neměl žádné fundace a příjmy, kromě zbožných almužen. O kostelních pozemcích se nehovoří. Z mladších konsignací ale víme, že žádné neměl.⁷¹ K obročnímu majetku náležela v Polomi neúrodná pole, rozdělená v „horách“ do mnoha

Obr. 5: Zvon přelitý v roce 1628 (původně odlit 1477) se znaky Viléma Pražmy z Bílkova a jeho matky Alžběty Rejzvicovny z Kadeřína.
Foto autor.

částí, čtyři malé louky (tři nevýnosné) a u fary měl farář k dispozici ovocnou a zeleninovou zahradu. Na desátku plynulo k roku 1672 z osmi vsí přes 101 měřic (olomoucké míry) pšenice a stejně tolik ovsu. Později se výběr zvýšil a činil přes 112 měřic pšenice a stejně tolik ovsu. Desátkové příjmy mohly být i vyšší, nebýt čtýných poustek (např. v Hrabyni 14 k roku 1672, později 13), respektive sporů s vrchností. V případě Hrabyně pak faráři vyčíslili značnou sumu desátku, jehož zadržování nepochybně sahalo do období luterských farářů (srov. výše). Ve výkazech se připomíná zděná zámecká kaple ve Velké Polomi a dřevěná kaple Nanebevzetí Panny Marie v Hrabyni (její popis pomíjíme). Ve Velké Polomi stála škola, jejíž rektor byl zároveň varhaníkem.

68 Mladší děkanská matrika z roku 1691 hovoří o tom, že oltář byl „s povolením konzistoře nově postaven tento rok“. ZA v Opavě, fond ACO, č. knihy 180, s. 51. V úvahu tak připadají léta 1690 i 1691. Letopočet 1690 pak uvádí pozdní inventář farního kostela z roku 1805. ZA v Opavě, fond ZVS, inv. č. 47, fol. 65v.

69 Dle velkopolského faráře Jana Tichého, který inventář farního kostela sestavil, byl na mariánském oltáři (poprvé uváděn s tímto titulem) obraz Panny Marie a nápis: „In honorem Resurrect. Ascensionis Christi, et Missionis Scti Spiritus hoc Altare Illmus Dnus Joannes Pražma Liber Baro hereditarius in supreme Ellgoth, Budischowitz et Geraltowitz in Memoriam Dominorum Parentum et Clientum curari fecit Die 26. September Anno 1641.“ Tamtéž.

70 Dle zápisu velkopolského faráře Jana Tichého v inventáři farního kostela z roku 1805 nesl kalich nápis: „Wilhelm Praschma herr v Bielkav 1653.“ ZA v Opavě, fond ZVS, inv. č. 47, fol. 66r.

71 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 181, hlúčinská děkanská matrika z roku 1764; ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 182, s. 106; ZA v Opavě, fond ZVS, inv. č. 47, inventář farního kostela z roku 1905, fol. 68v.

Farní areál

O farním areálu nevíme ve starší době nic. K roku 1514 se připomínají „farářské stodoly“ a v letech 1561 a 1563 nechtěli Hrabynští a Smolkovští přispět „*k stawenij ffary a domu zakowskeho*“.⁷² A děkanské matriky z poslední třetiny 17. století hovoří jen mimochodem o „domu“.⁷³ Stručnou deskripci dřevěné fary s hospodářským zázemím nám přinesly až konsignace pro hlučínské děkanské matriky z let 1764 a 1771, a to z pera polomského faráře Antonína Jana Neüwertha.⁷⁴ Fara stála v sousedství kostela (na místě současné fary?) a byla dřevěná. Jednopatrové stavení kryl šindel a jeho stav farář označil za dosti zchátralý. Jeden pokoj sloužil faráři, další kooperátorovi a třetí služebnictvu. Dále bychom zde našli kuchyni, spižírnu a malý sklep. Z hospodářských budov se připomíná zděná stodola a stáj (dřevěná?) pro koně, krávy a ovce. Nevíme, kolik měla tato fara předchůdkyň, kde stály (v místech dnešní fary?) a z jakého materiálu byly zbudovány (spíše lze počítat se dřevem). Zmiňovanou dřevěnou faru označují výkazy již jako značně ruinózní. Nelze tak zcela vyloučit, že byla totožná s „domem“, který se ve Velké Polomi nacházel v poslední třetině 17. století.⁷⁵

Rozsah farního obvodu kostela sv. Václava a jeho postavení v kontextu vývoje církevní správy

Velká Polom náležela ke starým a rozlehlým farnostem. O rozsahu církevního obvodu kostela sv. Václava si ovšem můžeme udělat částečnou představu až díky právním sporům z první třetiny 16. století. Do kompetence polomského duchovního správce tehdy spadaly vsi Hrabyně, Smolkov, Horní Lhota a Lhota u Opavy.⁷⁶ Dílčí cedule na polomský statek z roku 1619 nám přidává Dolní Lhotu a Čavisov.⁷⁷ Konsignace evangeliků (1642) faráře Rusinovského pak poprvé zachycuje všechny lokality náležející k farnosti, a to kromě Lhoty u Opavy, která pravděpodobně pro svou nepatrnost byla zahrnuta pod Smolkov (totéž platí v případě děkanských matrik z druhé půle 17. století).⁷⁸ Výše uvedené osady výkaz rozhojnil o Chabičov a Krásné Pole. Jistě nebudeme daleko od pravdy s konstatováním, že všechny zmíněné osady patřily do velkopolomského farního okrsku již ve středověku. Změny v rozsahu farnosti pak poprvé zaznamenáváme v 18. století.

Závěrem se zmíníme o postavení velkopolomské farnosti v kontextu vývoje církevní správy. Prostor piastovské holasické kastelánie spadal až do poslední čtvrtiny 12. století do kompetence biskupa z Vratislavi.⁷⁹ Následně se území Opavska (v rámci přemyslovské

72 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 776, půhony knížectví opavského, s. 290; ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 785, půhony knížectví opavského, fol. 154r; ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 787, půhony knížectví opavského, fol. 64v.

73 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 19 a č. knihy 180, s. 53.

74 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 181, s. 95 a č. knihy 182, s. 39.

75 Připomeňme, že nová barokní fara vyrostla ve Velké Polomi v roce 1782. Stojí ve vsi dodnes. Poprvé nám její deskripci poskytl farář Jan Tichý v inventáři farních stavení z roku 1805. ZA v Opavě, fond ZVS, inv. č. 47, fol. 72r.

76 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 776, půhony knížectví opavského, s. 290.

77 J. ZUKAL, *Dílčí cedule*, s. 45.

78 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

79 Ovšem přemyslovská holasická enkláva v okolí Hradce u Opavy (k českému státu připadla nejpozději v roce 1039) patrně patřila pod pravomoc olomouckého biskupa. Církevní příslušnost k Vratislavi trvala de iure do roku 1229. Srov. Dalibor PRÍX, *Vývoj církevní organizace na Opavsku do poloviny 14. století. Stav a úkoly výzkumu*, in: M. Borák (ed.), *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*, Opava 1998, s. 89–90; Pavel KOUŘIL – Dalibor PRÍX – Martin WIHODA, *Hrady českého Slezska*, Brno – Opava 2000, s. 417–418.

přerovské a posléze holasické/opavské provincie) ocitlo v hranicích olomoucké diecéze⁸⁰ a bylo vtěleno k některému z arcijáhenství vytvořených biskupem Jindřichem Zdíkem.⁸¹ Nejpozději ve druhé čtvrtině 13. století byl nově ustaven opavský děkanát, přičemž někdy před rokem 1255 proběhlo jeho včlenění do vyššího správního celku, a to do arcijáhenství opavského, o jehož vznik se zasloužil biskup Bruno ze Schauenburku.⁸² Komponentou této hierarchické struktury byla jako nejnižší článek dlouhou dobu také polomská farnost. V roce 1671 se polomský církevní okrsek stal součástí nově vzniklého děkanátu Hlučín.⁸³ Pravomoci hlučinského děkana pak polomská farnost podléhala do druhé poloviny 18. století.

From the Earlier History of Spiritual Administration in Velká Polom in the Opava Region (Until the End of the 17th Century)

Summary

The study seeks to reconstruct the history of the Catholic parish near the Church of St. Wenceslas in Velká Polom in the Opava region. The earlier history of this ecclesiastical institution has not been dealt with using methods of modern history. The history of the parish district can be traced back to the end of the 17th century when the situation in the parish stabilized after the difficult period of the Thirty Years' War. We do not know much about the history of the parish in the Middle Ages. However, the considerable extent of the parish district, landowner patronage and St. Wenceslas patrociniium point to the fact that the parish belonged to the older ones in Opava and that the first parish church was built in Polom by the Přemyslids as landowners, perhaps at the turn of the 12th and 13th centuries. The oldest written evidence of the existence of the church dates back to 1427. Probably sometime between the last quarter of the 15th and the first quarter of the 16th century, members of the Donat family or Hukovsky family of Ochaby built a new brick Church of St. Wenceslas, which still stands today. Other names of Catholic spiritual administrators only come from sources from the first third of the 16th century. In 1531, the Pražma family of Bílkov acquired Velká Polom. The domain of Velká Polom thus end up, for a long time, in the hands of a family whose members became ardent followers of Protestantism. The Church of St. Wenceslas was rebuilt in the Renaissance style by the Pražma family during the Lutheran period. This happened in 1589, as evidenced by the date located on the second floor of the tower. Approximately sometime around 1630, the owner of the Polom domain, Vilém Pražma of Bílkov, converted to Catholicism, and Catholic spiritual administrators were once again appointed to the Polom benefice. Nevertheless, Protestantism took strong root in the parish, above all in the settlements of the parish. The Hlučín dean's registers from the last third of the 17th century testify to the fact that the situation in the district of the St. Wenceslas church stabilized after the difficult years of the Thirty Years' War. Despite the fact, the parish priests of Polom still had to deal with its consequences, which were reflected, among other things, in the decrease of their benefice income. The Opava dean (and the Hlučín dean from 1671) was the immediate superior of the spiritual administrators of Polom from the Middle Ages.

Mgr. Marek Skupien
Státní okresní archiv Opava
m.skupien@op.archives.cz

---

80 V roce 1201 Přemysl Otakar I. postoupil biskupství desátky z Holasicka. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále CDB) II, Gustav FRIEDRICH (ed.), Pragae 1912, s. 18–21, č. 22. Srov. také D. PRIX, *Vývoj*, s. 92 a P. KOUŘIL – D. PRIX – M. WIHODA, *Hrady*, s. 417.

81 Jednalo se buď o arcijáhenství olomoucké, či přerovské (hradecká enkláva se stala součástí některého ze zmíněných arcijáhenství již dříve?). Srov. D. PRIX, *Vývoj*, s. 93.

82 V roce 1244 prameny zmiňují opavského děkana a zároveň plebána v Nové Cerekvi Jana. CDB IV–1, Jindřich ŠEBÁNEK – Saša DUŠKOVÁ (edd.), Pragae 1962, s. 131–132, č. 46. Arcijáhнем opavským se poprvé jmenuje kanovník Heidolf, a to v listině z roku 1255. CDB III–1, G. FRIEDRICH (ed.), Pragae 1942, s. 109–112, č. 55. Srov. také D. PRIX, *Vývoj*, s. 94–95. Opavské arcijáhenství bylo v neznámé době zrušeno. S jistotou lze říci, že v 16. století řídil opavský „distrikt“ arcijáhen přerovský. Svědčí o tom dopis olomouckého biskupa Marka Khuena z roku 1564 Blažejí Siebenlothovi. Ten měl jako arcijáhen přerovský v kompetenci nejen Přerovsko, ale i Opavsko (SOKa Opava, fond Archiv města Opava, kart. 46, inv. č. 751). K opětovnému zřízení opavského arcijáhenství došlo pravděpodobně někdy kolem roku 1600. V roce 1614 totiž umírá v hodnosti kanovníka olomouckého a arcijáhna opavského Daniel Haylig (srov. Metoděj ZEMEK, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku po nynější dobu I. 1131–1652*, opis z roku 1999 podle exempláře uloženého v knihovně ZA v Opavě, pobočka v Olomouci, č. 777).

83 Listina o zřízení hlučinského děkanství je uložena v SOKa Opava, fond FÚ Hlučín, inv. č. 109.